

मैत्री आरोग्याशी..

✦ जुलै २०१२ ✦ वर्ष तिसरे ✦ अंक तिसरा

सर्व सहयोगिनीताईंना नमस्कार. सर्वप्रथम ज्या विभागातील सहयोगिनींनी मागच्या अंकातील स्पर्धेत सहभाग घेतला आणि विजेत्या ठरल्या त्यांचे मनःपूर्वक कौतुक आणि अभिनंदन!!

यावर्षी महाराष्ट्रात पावसाने चांगलीच ओढ दिली आहे. दुष्काळ सदृश परिस्थितीमुळे सर्वत्र चिंतेचे वातावरण पसरलेले आहे. विशेषतः महिला आणि मुलींना अजूनही पाण्यासाठी वणवण भटकंती करावी लागत आहे. ज्याचा प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष परिणाम त्यांच्या आरोग्यावर होतो. पाण्याचा साठा, वापर आणि व्यवस्थापन याविषयी कौटुंबिक, सामाजिक आणि राजकीय अशा सर्वच पातळीवर म्हणजे गल्लीपासून-दिल्लीपर्यंत चर्चा होत आहे. अशीच एक चर्चा बिनपाण्याची गावं या लेखात आपण केली आहे. शिवाय पाण्याची कमतरता आणि उन्हाचा चटका लक्षात घेता आपण आरोग्याची काळजी कशी घ्यावी याविषयीचा एक अनुभवसुद्धा दिला आहे. तो वाचा आणि आपल्या माध्यमातून इतर स्त्रियांपर्यंत जरूर पोहोचवा.

या अंकात केंद्रशासन पुरस्कृत; परंतु काही खास जिल्ह्यात राबविण्यात येणाऱ्या योजनेची माहिती दिली आहे. ज्या खास विभागासाठी ही योजना बनविण्यात आली आहे तिचा फायदा गावातील गरजू बाईला नक्की मिळायला हवा. नेहेमीप्रमाणे अंकातील इतरही सदर वाचनीय आहेत; यासंदर्भातील आपला अनुभव, मत किंवा प्रतिक्रिया असल्यास अंकातील पत्त्यावर जरूर कळवा. तुमची मतं आणि प्रतिक्रिया जाणून घ्यायला आम्हाला आवडेल.

मागच्या अंकातील स्पर्धेत काही जिल्ह्यांमधील सहयोगिनिंना भाग घेता आला नाही. आशा आहे हा अंक आपल्या पर्यंत वेळेत पोचेल आणि सर्वांना या अंकातील स्पर्धेत भाग घेता येईल. तेव्हा अंक मिळवा आणि वाचा. आपल्या सकारात्मक प्रतिसादाच्या प्रतीक्षेत.

आपला

अ. द. काळे, भाप्रसे
माविम, मुंबई

या अंकात...

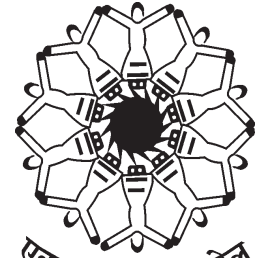
मूत्रमर्गाचा संसर्ग - एक अनुभव -२

बिन पाण्याची... गावं -४

स्पर्धेत उतरा तर खरं -७

घटस्फोटाचा कायदा -६

इंदिरा गांधी मातृत्व सहयोग
योजना - ८

एकजुटीतून अवतरेल
समृद्धीची नवप्रभा

MAVIM

माविम

प्रकाशक : श्री. अ. द. काळे, भाप्रसे माविम, मुंबई लेखन व संपादन : तथापि ट्रस्ट, पुणे
संयुक्त राष्ट्र लोकसंख्या निधी, मुंबई यांच्या सहाय्याने

मूत्र मार्गाचा संसर्ग... एक अनुभव

वैशाली वैद्य

मागच्या अंकात आपण उन्हाळी लागणे आणि मूत्रमार्गाच्या संसर्गाविषयी माहिती घेतली. त्याचाच पुढचा भाग म्हणून हा लेख देत आहोत. त्या लेखातील माहितीचा आपल्याला नक्कीच उपयोग झाला आसेल अशी आशा आहे. खरंतर एका जिल्ह्यातील सहयोगिनी ताईचा आम्हाला फोनही आला होता. त्यांच्या परिवारातील एका सदस्याला अशाच प्रकारचा त्रास आहे असं त्यांनी कळवलं होतं. आणि माहितीचा उपयोग झाला असंही त्या म्हणाल्या. तुम्हीसुद्धा आपल्या प्रतिक्रिया आम्हाला नक्की कळवा.

संध्याकाळी ६ वाजता हॉलवर गाण्याचा कार्यक्रम होता. कार्यक्रमाचे निवेदन मी करणार होते. त्यामुळे गेले दोन-तीन दिवस प्रॅक्टिस जोरात चालू होती आणि आज सकाळीच ११ वाजता लघवीला गेल्यावर जळजळ झालेली जाणवली. प्रॅक्टिस करता करताच बेचैनी आली; आता यापुढे काय होणार याची पूर्व-कल्पना मी अगदी निवांतपणे करू शकत होते.

कारण तीन वर्षापूर्वी म्हणजे चाळिशी ओलांडते न ओलांडते तोच गर्भाशयाची पिशवी काढून टाकण्याची शस्त्रक्रिया करून झाली होती. त्याच काळात एका रात्री असंच वेदनांनी कळवळत लघवीला व्हायला लागलं होतं पण त्यावेळेला नवऱ्याने रात्री उशीरापर्यंत जागत थंड पाण्याच्या घडया बेंबीखाली ठेवून आणि वारंवार धने-जिन्याचं थंड पाणी देवून वेदना आटोक्यात आणल्या होत्या आणि खळखळून लघवीला रात्री उशीरा का होईना सुरु झाली होती. त्यानंतरच खूप आराम वाटला होता. दुसऱ्या दिवशी आई म्हणाली होती की, “आत्ताच ऑपरेशन झालं नि डॉक्टरांनी काही-बाही गोळ्या दिल्या आहेत. त्या उष्ण पडताहेत. दुसरं काय?” मलाही तेच खरं वाटलं असतं, पण हल्ली आरोग्य क्षेत्रात काही वर्ष काम करायला लागल्यामुळे “असलं उष्ण-थंड काही नसतं” हे समजायला आणि पटायलाही लागलं होतं. आणि मग हे नेमकं काय होतं आहे? हे जाणून घेण्यासाठी मला आजारपणात भेटायला आलेल्या माझ्या डॉक्टर सहकारी मित्राला मी विचारलं तेव्हा त्याने सांगितलं, “अगं, हे इन्फेक्शन आहे. ऑपरेशननंतर होतं असं काही वेळा! तपासणी करून घ्यायला हवी. आणि औषधंही घ्यायला हवीत.” आणि

नंतर बरं वाटल्याने मी जास्ती चिकित्सा न करताच वेदना संपल्याच्या आनंदात सुटकेचा श्वास टाकला होता. पण मनात प्रश्न होताच की मला तर लहानपणापासून वर्षातून एखाद्या वेळी लघवीला होताना जळजळणं, ठणका लागणं हे प्रकार होत आले आहेत. “उन्हाळी लागली” या कल्पनेतून आई उपचारही करी. आईचे उपचार सगळे घरगुती असायचे. म्हणजे असं जळजळणं सुरु झालं की पाव ग्लास थंड दुधात पारुण ग्लास थंड पाणी मिसळून, त्यात साखर घालून आई प्यायला द्यायची. धने-जिन्याचं पाणी वारंवार प्यायला लावायची. पांढरा कांदा किसून तो बेंबीखाली थापून ठेवायची आणि तोंडाने माझ्या उन्हात भटकण्यावरून बडबडायची.

पण एवढा इतिहास ह्या माझ्या आजाराला असतानाही त्यादिवशी कार्यक्रम असताना लघवीला जळजळ जाणवायला लागल्याबरोबर आरोग्यासंबंधी जाण आणि भान आलेल्या मला केवळ थंड दूध-पाण्याचा मारा करून स्वस्थ बसावं असं वाटलं नाही. सुदैवाने माझा डॉक्टर सहकारीही घरातच होता. त्याला सांगितलं आणि त्याने “पाणी भरपूर तर पीच पण अँटिबायोटिक्सही सुरु कर”, असं सांगून स्वतः जवळच्या गोळ्याही घ्यायला लावल्या. संध्याकाळपर्यंत २ गोळ्या, बरंचसं पाणी पोटात ढकललं होतं आणि कार्यक्रमाला गेले. प्रतिष्ठित, जाणकार लोकांसमोर कार्यक्रम होता. त्यामुळे मनावर ताण होता. आणि हॉलवर गेल्यावर सारखं-सारखं बाथरूमला जाऊन यावं असं वाटायला लागलं, कुठेही बाहेर गेल्यावर शक्यतो बाथरूमला जायचं नाही असं वेडगळ तत्त्वज्ञान जपणारी मी! कार्यक्रमाआधी दोन वेळा बाथरूमला धावले तेव्हा वहिनी, मुलगा म्हणायला लागले की, “हे काहीतरीच! एवढं कसलं टेन्शन घेतेस?” मलाही तसंच वाटलं! मी मन आवरलं, शांत केलं पण जाऊन आल्यावर सूक्ष्मसा ठणका, थेंबाथेंबानी होणारी लघवी हे चालूच होते - तसाच कार्यक्रम रेटला आणि घरी आले.

पहाटे पहाटे जाग आली तीच ओटीपोटात जाणवणाऱ्या ठणक्यांनी! वारंवार लघवीला जायला उठत होते- अस्वस्थ होत होते. कसंतरीच होत होतं. या कुशीवरून त्या कुशीवर वळत होते. घाईघाईने लघवीला जात होते. पण थेंब थेंब होत होती. पाणी पीत होते. यातच पूर्ण उजाडलं आणि हैराण झालेली मी, अरविंदाला - माझ्या नवऱ्याला उठवलं! त्याने “पाणी पी भरपूर, गोळ्या घे औषधाच्या!” असं सांगितलं आणि तो झोपेच्या स्वाधीन झाला. माझी तगमग चालूच! सकाळी त्यानंतर लघवीला व्हायला लागलं, त्याच्याबरोबरच ठणका वाढत चालला आणि लघवीतून रक्ताचे कणकण पडायला लागले. हळूहळू वेदना, रक्ताच्या कणांचा आकार आणि त्यांची वारंवारता वाढत होती. मी माझ्या मनाने एका स्वच्छ उकळलेल्या बाटलीत लघवी पकडली आणि पॅथॉलॉजी लॅबमध्ये तपासणीला दिली. डॉक्टर मित्राला फोन केला. दुपारी रिपोर्ट मिळाला आणि त्यात “आत्यंतिक जंतुदोष” हे

पान क्र. ७ वर..

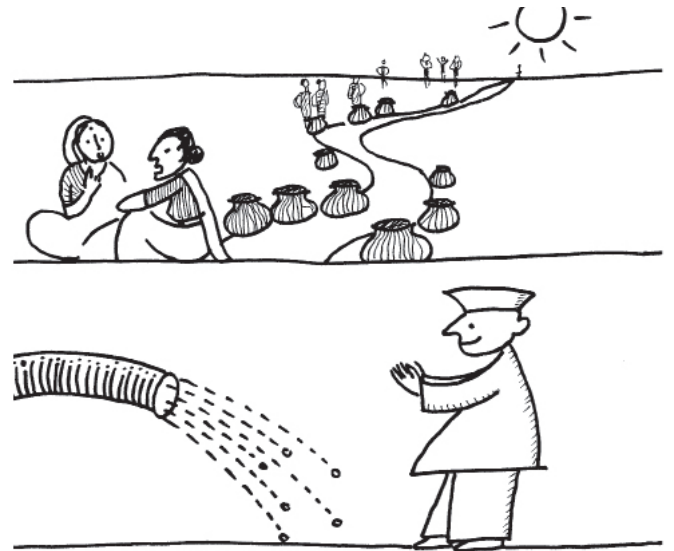
संसर्ग होऊ नये म्हणून आणि सौम्य संसर्गावर हे करा

१. अनेकवेळा लघवीला जा. प्रत्येक वेळी मूत्राशय पूर्ण रिकामे व्हावे यासाठी प्रयत्न करा. मूत्राशय पूर्ण भरलेले आहे असे वाटल्यास कधीही लघवी करण्याचे टाळू नका.
२. समागमाच्या वेळेस दोघांनी स्वच्छता बाळगणं गरजेचं आहे. मूत्राशयावर अतिरिक्त ताण येईल अशी कोणतीही क्रिया समागमाच्या वेळेस करणे टाळावे. समागमापूर्वी व नंतर लघवीला जाऊन येणे चांगले.
३. संसर्ग असेल तर किंवा एरवीही आहारात ‘क’ जीवनसत्वाचं प्रमाण चांगलं असावं. ताजं दही, करवंद, ताजी फळं, आख्खी धान्ये, मांस, कठिण कवचाची फळं यांचा उपयोग आहारात करावा. मिरची, काळीमिरी यासारखे तीव्र मसाल्याचे पदार्थ टाळावेत.
४. घट्ट जीन पॅट, सायकल चालवणे, किंवा घोड्यावर बसणे यामुळेही मूत्राशयमुखावर दाब येऊ शकतो. असे खेळ खेळत असल्यास सैल कपडे घालावेत व जास्त पाणी पिण्याचा प्रयत्न करावा.
५. व्यवस्थित आहार आणि विश्रांती यांच्या सहाय्याने आणि जीवनातील तणाव शक्यतो कमी करण्याचे मार्ग शोधून आपली प्रतिकार शक्ती वाढवीत रहावी.
६. संसर्ग झाला असेल तर दिवसातून दोन किंवा तीन वेळा गरम पाण्याच्या टबमध्ये बसावे. पोटावर व पाठीवर गरम पाण्याची पिशवी घ्यावी.
७. गर्भनिरोधनाच्या काही पद्धतींमुळे मूत्रमार्ग विकार निर्माण किंवा तीव्र होऊ शकतात. गर्भनिरोधक गोळ्या घेणाऱ्या स्त्रियांमध्ये गोळ्या न घेणाऱ्यांपेक्षा संसर्गाचे प्रमाण अधिक अढळते. शुष्क कंडोममुळे ही मूत्राशय मुखावर दाब पडू शकतो किंवा डाय अथवा लुब्रिकंटने दाह होऊ शकतो.
८. कॉफी मधील कॅफिन व दारू यामुळे मूत्राशयाला त्रास होतो. त्यांचा वापर थांबविणे शक्यच नसल्यास निदान त्याचे प्रमाण कमी करावे आणि त्यांचा परिणाम कमी होण्यासाठी पुरेसे पाणी प्यावे.

बिन पाण्याची गावं...

क. मंजूळे, ए मंजूळे, हाईस का गं घरात ?
मं. हाय की. चिमित्कारच झाला म्हनायचा आज. वरची आळी चक खाली. कशी काय वाट वाकडी झाली आज गरिबाकडं.
क. मंजूळे रोज तुज्या दारापुडंच एक-एक घंटा जातोय. गावभरच्या गप्पा मारतीस तू, तरी म्हनतीस व्हय वाट वाकडी केली म्हनून.
मं. आगं माझ्या दारापुडं म्हनजे तुमच्या जनीच्या परसात. लांबून लांबून. तुमच्या अँटेन्याला बातमी लागल म्हनून आमच्या घरात कवा येतीस गं ? अन काय गं, मी गावभरच्या गप्पा करते अन तुमी किर्तन ऐकायलाच येताव जसं काय..
क. मस्करी केली गं.. अँटेन्याचं म्हनशील तर आत्यानीच पाठवलंय तुज्या मैतरनीकडून एक बिंदगीभर तरी पानी घेऊन ये म्हनून. पावना घरात ईऊन बसलाय आन प्यायला पानी न्हाई.
मं. बरं झालं आता आलीस. थोडं आदुगर आली आसतीस तर गावले नसते बग.
क. का गं? कुटं मिटिंग गिटिंग मदी बिजी हुतीस का ?
मं. व्हय मिटिंगच हुती की. बापु कुलकर्ण्याच्या मळ्यात, पडकातल्या हिरीवर. चांगला दोन घंटे घसा कोरडा केला तवा घागर वली झाली बग. ती बी एकच गावली कशीतरी. समद्याचं झाल्यावर आमच्या लोकायनी पानी भरायचं ना.
क. पान्याला गेलतीस व्हय. बरी एक घागर तरी मिळाली. आमी एकाच हांड्यात सा जनं घालवायलाव तीन दिस झालं. परवा त्यो राहूल गांधी येनार म्हनून आमच्या हांचीच लगबग चाललेली. शर्टच धुन दे, नीळच घाल, तुला कापडंच धुता येत न्हाईत अशी भूनभून चालू हुती दिस भर. जसं काय राहूल गांधी हांचा शर्ट किती फॅकय हेच बगायला येनार हुता. ह्या लोकायला दौरे काय महाग हाईती व्हय. काय करावं तूच सांग. आता जावायचा भाऊ ईऊन बसलाय घरात आन पान्याचा थेंब न्हाई. तवा आत्यानं तुज्याकडं पाठवलं.
मं. जा बाई घिऊन एक बिंदगी. पान्यानं लईच आवघड केली बग परिस्थिती.
क. कुनाचं काय तर कुनाचं काय. आरगावच्या ज्ञानू पाटलाच्या पोराच्या लग्नाची कथा ऐकशील तर येडीच हुशील.
मं. त्यचं काय झालं आता ?
क. आगं ह्या साली लग्नाचे मुहुर्त जास्त न्हाईत म्हनून

घाईघाईत पाटलानं पोराचं लग्न काढलं. बकळ हुंडा घेतला आन पोरीकडच्यांला वन्हाड आनायला सांगितलं सोताच्या गावात.
मं. मग ?
क. मग काय ? एवड्या लोकायला पानी कमी लागतंय का ?
मं. त्यला काय कमी हाय. चांगली पाच धा टँकरं उभी करल की दारात.
क. आगं टँकर आसतील तर उभी करल की. समदे टँकर त्यो मंत्री का संत्री येनार होता ना कसल्यातरी उद्धाटनासाठी, त्याच्या डोळ्यात फुपाटा जाऊ ने म्हनून आख्या रस्त्यावर पानी शिपडायच्या कामाला लागलेले. ह्यच्या लग्नाला कुटला टँकर येनार गं. लग्नच कॅन्सल केलं झालं.
मं. त्यो मंत्री बी भारी अन ह्यो पाटील बी भारी. मोट्या लोकायच्या मोट्या गोष्टी न काय. त्या मंत्र्याचं जाऊ दे. तुजा त्यो जावायचा भाऊ पान्यासाठी तडफडत आसल घरी. पर मला सांग मदीच ह्यो जावायचा भाऊ कसा परकटला म्हनायचा ?
क. आग ते म्हनतेत ना घरचं झालं थोडं आन इवायानं धाडलं घोडं. आमच्या इवायानं तेच केलंय. फकस्त घोड्याच्या जागी बैलं लावून दिलेत बग पोराबरुबर.
मं. बैलं ? ते कशाला ?
क. आगं इवायाच्या गावाला लोकायलाच प्यायला पानी न्हाई तर जनावरांना काय पाजनारेत. आख्खं गाव टँकरची वाट

बगत बसतंय सकाळधरनं. म्हनून त्यंनी बैलं लावून दिली इकडं.

मं. इक डची परिस्थिती कुटं येगळी हाय का म्हनावं. उघडं नागड्याजवळ गेलं म्हनल्यासारखंच झालं की.

क. पन सांगनार कुनाला. आपली पोरीकडची बाजू शिवाय पेरनीगिरनीला बैलं देतेत न्हवं. न्हाई कसं म्हननार?

मं. ह्यांचं तरी बरं हाय. माझ्या माहेरला तर लई वाईट परिस्थिती हाय बग. डोंगरदऱ्याचं गाव तिथं कसला टँकर अन कसंल बोरींग. खायप्यायचे वांदे म्हनून घरदार सोडून परागंदा व्हायची येळ आलीया. जमीनजुमला, गुरंदोरं न्हाई तेच बरं हाय म्हनायची पाळी आलीया माय. जमीन जुमला असनाऱ्याला ना धड गावात न्हाता येतंय ना धड गाव सोडता येतंय.

क. व्हय गं माय. परवा आमचा शीवराम आला होता न्हवं पुन्यावून. त्यो सांगत हुता पुन्यात बी पान्याचं लई हाल हायती म्हनून.

मं. तिथं काय झालं आता. पुने तिथे काय उने म्हनत्यात न्हवं.

क. खरंच हाय म्हना ते बी. पर त्यांना बी पान्याचा लई तरास हाय माय. पयलं चोवीस तास पानी यायचं म्हनं आता दिवसातून चार पाच तासंच आसतंया.

मं. दिवसातून चार पाच तास? आगं इतं चार पाच दिसातून एखांदा तास आलं तर मी जीव ववाळून टाकंल गं त्या गरामपंचायतीवर.

क. न्हाईतर काय. काल तालुक्याला गेलते तर स्टँडमदीं लोकायला प्यायालासुदीक पानी न्हाई, पन हाटेलात मातूर पंधरापंधरा रुपयाला बाटल्या इकतेत. इतं एवडा दुष्काळ हाय आन ह्या कंपन्याईला कुटून पानी मिळंत आसंल काय ठाव? आत तर म्हनं आता लाईटी परमानं मिटरंच लावनारेत पान्याला.

मं. लावा म्हनाव. पान्याला मिटर लावा, रस्त्याला टोल लावा आमच्या सगळ्या जिदगानीच्याच पावत्या फाडा. आरं पर पैलं जगू तर द्या. ज्याच्यासाठी पैका मागताव ती गोष्ट तरी देनाराव का न्हाई म्हनावं. का आंस बारा महिने तेरा काळ लोकायला फकस्त तरसंतच ठेवनाराव?

क. बरी आठवन झाली. तीकडं आमचा पावना बी तरसंत आसंल बग पान्यासाठी. जाते गं माय. आमचे राहूल गांधी बी आलं आसतील दौऱ्यावरून दमून भागून..

संदर्भ : तथापिचा जिव्हाळा त्रैमासिक

स्पर्धेत उतरा तर खरं!

प्रिय सहयोगिनीताई, मागच्या अंकात जी स्पर्धा आम्ही घोषित केली होती त्या स्पर्धेच्या विजेत्यांची नावं खाली दिलेली आहेत. बऱ्याच सहयोगिनी अंक नियमित आणि लक्ष देऊन वाचतात ही गोष्ट आमचा उत्साह वाढवणारी होती. काही जिल्ह्यांमध्ये अंक खूप उशीरा पोचतो, काही ठिकाणी पोचतच नाही असंही लक्षात आलं. शक्य तिथे आम्ही या उणीवा दूर करण्यासाठी प्रयत्न करत आहोत.

स्पर्धेच्या विजेत्या सहयोगिनी

१. वंदना परतवाघ, परभणी (नांदेड विभाग) – १००० रु.
२. सारिका विधाते, अ.नगर (नाशिक विभाग) – ५०० रु.
३. सुरेखा गावित, नंदूरबार (नाशिक विभाग) – ५०० रु.
४. अनुराधा मामडे, लातूर (लातूर विभाग) – ५०० रु.
५. रीना नाडे, औरंगाबाद (लातूर विभाग) – ५०० रु.
६. लक्ष्मी उचीत, वाशीम (अमरावती विभाग) – ५०० रु.
७. निलिमा राऊत, यवतमाळ (अमरावती विभाग) – ५०० रु.
८. रेखा गतफणे, अमरावती (अमरावती विभाग) – ५०० रु.

सर्व विजेत्यांचं अभिनंदन...

या अंकातही तुमच्यासाठी अशीच एक साधी आणि सोपी स्पर्धा घेऊन आम्ही आलो आहोत. खाली तीन प्रश्न दिलेले आहेत ज्यांची उत्तरं याच अंकात कुठेतरी लपली आहेत. ती तुम्हाला शोधायची आहेत. ती उत्तरं तुम्ही आम्हाला खाली दिलेल्या क्रमांकावर एसएमएस करा. ज्या सहयोगिनींची उत्तरं अचूक असतील त्यातील पहिल्या पाच सहयोगिनींसाठी बक्षीसं आहेतच.

या स्पर्धेसाठी प्रश्न

१. न्यायालयाने विवाह समाप्तिचा आदेश दिल्यानंतर किती दिवसांच्या आत दुसरा विवाह करता येत नाही?
२. या अंकात शिवराम या नावाच उल्लेख कोणत्या क्रमांकाच्या पानावर आला आहे?
३. मूत्रमार्गाचा संसर्ग झाल्यास कोणत्या जीवसत्त्वाचा आहारात समावेश असावा?

पहिले बक्षिस – रु. १००० चे मनगटी घड्याळ

दुसऱ्या क्रमांकाची चार बक्षिसं – रु. पाचशेची लेदर बॅग.

स्पर्धेची उत्तरं ९४०५०२६५४२ या क्रमांकावर

१९ ते २१ ऑगस्ट २०१२ या तीन दिवसात पाठवा

स्त्रियांसाठी कायदे

घटस्फोटाचा कायदा..

प्रिय सहयोगिनी ताय्,

या वर्षीच्या पहिल्या अंकापासून आम्ही आपल्यासाठी स्त्रियांशी संबंधित काही कायद्यांची माहिती आपल्यासाठी देत आहोत. स्त्रियांसंबंधीचे कायदे बरेचदा लोकांना माहिती नसतात किंवा त्यांबद्दल बरेच गैरसमज तरी असतात. ही माहिती तुम्हाला नक्कीच उपयोगी पडेल अशी खात्री आहे. तुमच्या काही सूचना असतील तर नक्की कळव लेख तयार करताना त्यांचा उपयोगच होईल.

हिंदू विवाह कायदा १९५५ सेक्शन १३

हिंदू विवाह कायदा १९५५ हा कायदा सर्व हिंदूंना लागू आहे. या कायद्यानुसार प्रथमच दोन महत्वाच्या गोष्टी घडल्या. एक म्हणजे हिंदू पुरुषाला एकावेळी एकच विवाह करण्याची परवानगी देण्यात आली. दुसरी म्हणजे विशिष्ट परिस्थितीत विवाह मोडण्याची म्हणजेच घटस्फोटाची मुभाही दिली गेली. या कायद्याप्रमाणे विवाह झालेल्या पती पत्नीला जेव्हा एकत्र रहाणे अशक्य वाटते तेव्हा त्यांच्यापैकी कोणीही घटस्फोटासाठी न्यायालयात जावू शकतो. लक्षात ठेवा परस्पर सहमतीनेही घटस्फोट घेता येऊ शकते.

खालील परिस्थितीत घटस्फोट मागता येतो

१. जोडीदाराचे विवाहबाह्य संबंध,
 २. जोडीदाराची क्रूर वागणूक,
 ३. दोन वर्षांपेक्षा अधिक काळ जोडीदाराचा त्याग किंवा सात वर्षांपेक्षा अधिक काळ परागंदा होणे,
 ४. धर्मांतर,
 ५. मानसिकरित्या सतत आजारी असणे,
 ६. पतीचा दुसरा विवाह किंवा पूर्वीची पत्नी असणे,
 ७. विवाहानंतर पतीने बलात्कार केला किंवा त्याचे विवाहबाह्य संबंध असतील तर,
 ८. मुलीचा विवाह १५ व्या वर्षाच्या आगोदर झाला असेल आणि १८व्या वर्षाच्या नंतर तिने लग्न रद्द करण्याविषयी अर्ज केला तर,
 ९. पतीवर पोटगीचा आदेश दिला गेला असेल तर
परस्पर संमतीनेही घटस्फोट होतो
- अ. दोघेही एक वर्षापासून वेगवेगळे राहत आहेत.
ब. त्या दोघांना एकत्र राहणे पूर्णपणे अशक्य आहे.
क. संयुक्त रूपाने दोघांनी विवाह संपविण्याचा निर्णय घेतलेला आहे.
- अशा घटस्फोटासाठी फिर्याद किंवा अर्ज विवाहानंतर एक वर्ष लोटल्यावरच दाखल करता येते.

कधी कधी न्यायालय काही विवाहांना खालील परिस्थितीत फोल किंवा अमान्य घोषित करू शकते.

आधीचा पती किंवा आधीची पत्नी अस्तित्वात असणे, निशिध्द नात्यांमध्ये विवाह होणे, विवाहाचा विधी पूर्ण न होणे, पुरुषाचे नपुंसकत्व, विवाहाच्या वेळी मानसिक असंतुलन किंवा मिर्गीच्या आजाराचे झटके, जबरदस्तीने किंवा फसवणुकीने विवाह करणे, स्त्रीला पतीशिवाय अन्य व्यक्तीकडून दिवस जाणे आणि त्याची पतीला माहिती नसणे

जर एखादया पक्षाला न्यायालयाने दिलेला निकाल मान्य नसेल किंवा आदेश समाधानकारक वाटत नसेल तर न्यायालयाच्या निकाल पत्रानंतर ३० दिवसांच्या आत ती व्यक्ती वरच्या न्यायालयात अपील करू शकते. विवाह समाप्तीचा आदेश न्यायालयाने दिल्यानंतर ३० दिवसांपर्यंत विवाह करता येत नाही. या ३० दिवसांत जर दुसरा पक्ष अपीलात गेला नाही तरच दुसरा विवाह करता येतो.

घटस्फोटाची कारणं आपण वर पाहिली. मिर्गी किंवा मानसिक आजाराच्या कारणावरून घटस्फोट देणे किंवा घेणे कितपत योग्य आहे असं तुम्हाला वाटतं? विशेषतः आजच्या काळात या आजारांवर वैद्यकीय उपचारांनी नियंत्रण मिळवता येण्याची परिस्थिती आहे. काळानुरूप कायद्यांमध्येही बदल होण्याची गरज आहे असं तुम्हाला वाटतं का? तुमचं मत आम्हाला जरूर कळवा...

मुलांचा सांभाळ/ताबा

घटस्फोटानंतर अल्पवयीन व अबोध मुले कुणाच्या निगराणाखाली राहतील हा निर्णय घेताना न्यायालय मुलाचे वय, लिंग, धर्म आणि मुलाची इच्छा अशा गोष्टींवर विशेष लक्ष देते. या सर्व गोष्टींचा विचार करताना न्यायालयासमोर अल्पवयीन मुलाचे हित हा एकच उद्देश असतो.

घटस्फोटासाठी अर्ज कोठे करता येतो ?

विवाह संभारभ जेथे साजरा झाला असेल तेथे किंवा जेथे पती पत्नी शेवटच्या वेळी एकत्र राहत होते तेथे किंवा जिथे दोघांपैकी एकजण राहत असेल तेथे

मुस्लिम व्यक्तीगत कायदा १९३७

पारंपारिक मुस्लिम कायदानुसार फक्त पतीच पत्नीला तलाक देऊ शकतो. तीन वेळेस तलाक हा शब्द उच्चारून तलाक देता येतो. वास्तविक पाहता मुस्लिम कायद्याप्रमाणे तलाक देताना काही नियम पाळायचे असतात. उदा स्त्रीच्या दोन मासिक पाळीच्या मध्ये तलाक शब्दांचा उच्चार किंवा तीन मासिक पाळीच्या दरम्यान एकेकदा तलाक शब्दाचा उच्चार आणि इद्दतच्या काळात शरीरसंबंध येऊ न देणे. त्यासोबतच पुढील काळात अमुक एक घटना घडल्यास मी तलाक देईन असे म्हणून ती घटना घडल्यासही तलाक होतो.

कायद्याप्रमाणे पुढील कारणासाठी मुस्लिम स्त्रियांनाही घटफोस्ट मागता किंवा घेता येतो.

चार वर्षांपर्यंत नवरा परागंदा होणे, दोन वर्षांपर्यंत पत्नीकडे दुर्लक्ष किंवा वार्ड वागणूक, नवऱ्याला सात वर्षांपेक्षा जास्त काळाची शिक्षा, नवरा लैंगिक संबंध ठेवण्यास अपात्र असेल तर, त्याने तीन वर्षे वैवाहिक संबंध तोडणे, नवरा मानसिक रोगी, नवऱ्याला असाध्य आजार, तिचा विवाह १५ व्या वर्षाच्या अगोदर झाला असेल तर, नवऱ्याची हिंसक वागणूक.

तलाकनंतर तीन महिने इद्दतच्या काळात पत्नीच्या पालनपोषणाची जबाबदारी नवऱ्याला घ्यावी लागते. तलाक झाल्यावर मेहेरची रक्कम लगेच स्त्रीला मिळायला हवी. विभक्त झालेल्या पत्नीला मेहेर न मिळाल्यास त्याविरुद्ध ती कोर्टात जाऊ शकते. तलाक झाल्यानंतर नवऱ्याच्या संपत्तीवर वारसा हक्क रहात नाही.

पान क्र. ३ वरून पुढे...

निदान आले. गोळ्या चालूच होत्या. पाण्याचा माराही चालूच होता आणि या सगळ्यावर मात करून वेदना आणि लघवीतून रक्त पडणंही चालूच होतं.

गोळ्या घ्यायला लागल्यापासूनचा तिसरा दिवस उजाडला! आणि रक्त जास्तच पडायला लागलं. ठणकाही इतका की लघवी करताना तोंड उघडून श्वास जोराने बाहेर टाकून सहन करावं लागत होतं. आता मात्र माझ्या डॉक्टर सहकाऱ्याला फोन करून सल्ला विचारला आणि त्यावरून ज्या विशेषज्ञाने माझे ऑपरेशन केलं होतं, त्यांच्याकडे गेले. हे डॉक्टरही तसे परिचित! त्यांनी रिपोर्ट पाहिला आणि मूत्रमार्गाची तपासणी केली आणि सांगितलं, “मूत्राशयाच्या खालच्या भिंतीपर्यंत जंतुसंसर्ग पोहोचला आहे, फार तीव्र स्वरूपाचा आहे. गोळ्या बदलून देतोच पण पाणी, द्रव पदार्थ भरपूर घ्या.” डॉक्टरांनी लिहून दिलेलं सिरप आणि गोळ्या पोटात गेल्यावर काही तासातच लघवीचा गडुळलेला रंग शुभ्र होत गेला. ठणकाही कमी झाला. डॉक्टरांनी रक्त व लघवी तपासायला सांगितले होते, ते करून झाले. रक्त निर्दोष होते, लघवीत मात्र जंतुदोषाची लक्षणे सापडलीच होती. सतत ४/५ दिवसांच्या गोळ्यांच्या मान्यानंतर २/३ बाटल्या सिरप पोटात रिचवल्यानंतर लघवीचाही रिपोर्ट सामान्य आला आणि वेदना विरहित लघवी व्हायला लागली.

या वेदनेच्या अनुभवाने बरंच काही शिकवलं. एकतर स्त्रियांसाठी शहरात काय किंवा खेड्यात काय, घराबाहेर मलमूत्र विसर्जनासाठी पुरेशा सोयी नसल्याने पाणीच जास्त प्यायचे नाही आणि लघवीसाठीही जायचे नाही हे माझं तत्त्व मी सोडलं, नव्हे सोडावंच लागलं. डॉक्टरांच्या मते सामाजिक क्षेत्रात काम करणाऱ्या स्त्रियांना पाणी कमी पिण्याची सवय लागते व त्यातूनच हा त्रास होतो. आता मात्र मी भरपूर पाणी पिते. आणि वेळेवर लघवीसाठीही जाते. आपल्या शरीराची आणि शारीरिक व्यापाराची “स्त्री” म्हणून लाज बाळगल्यानेच शरीरावर विपरीत परिणाम होतात, हे खरं तर यातूनच तीव्रतेने जाणवलं.

संदर्भ – आयुषी, डिसेंबर १९९५

आर्थिक परिस्थितीमुळे काही स्त्रियांना गरोदरपणाच्या शेवटच्या टप्प्यापर्यंत मजुरी करावी लागते. ज्याचा परिणाम त्यांच्या आरोग्यावर होतो. प्रसूतिनंतर लगेचच कामाला जावे लागत असल्याने स्त्रिया नवजात अर्भकाला पहिल्या सहा महिन्यापर्यंत पुरेशा प्रमाणात आणि व्यवस्थीतपणे स्तनपान करू शकत नाहीत; शिवाय त्याही आजारी पडतात आणि रोजगारही बुडतो. यामुळे महिलांच्या उत्पन्नात होणारे नुकसान अंशतः भरून काढण्यासाठी प्रसूतित लाभ योजनेची नितांत आवश्यकता लक्षात घेऊन केंद्र शासनाने एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेअंतर्गत गरोदर स्त्रिया आणि स्तनदा माता यांना त्यांच्या गरोदर आणि स्तनपान कालावधीमध्ये बुडित मजुरीपोटी नुकसानभरपाई म्हणून रोख रक्कम देण्याचे निश्चित केले आहे. जेणेकरून त्यांच्या आरोग्य व आहाराचा दर्जा सुधारेल. ही योजना देशातील ५२ जिल्ह्यात प्रायोगिक तत्वावर राबविली जात असून त्यामध्ये महाराष्ट्रातील भंडारा आणि अमरावती जिल्ह्यांचा समावेश आहे आणि महाराष्ट्र शासनाने यासाठी मान्यता दिली आहे. या योजनेचा फायदा आंगणवाडीत नोंदणी झालेल्या गरोदर आणि स्तनदा मातांप्रमाणेच घरी प्रसूति झालेल्या मातांनाही घेता येईल.

या योजनेअंतर्गत कोणाला मदत मिळू शकते ?

१. १९ वर्षे व त्यापुढील वयाच्या गरोदर स्त्रिया, त्यांच्या पहिल्या दोन जिवंत प्रसूतीपर्यंत.
२. शासन निर्णयाच्या दिवशी म्हणजे ३० जुलै २०१९; किमान ६ महिने पूर्ण झालेल्या गरोदर मातेला, ज्यांचे बाळंतपण झाले आहे त्यांना दुसरा आणि तिसरा हप्ता आणि ज्या स्तनदा मातांचे मूल ३ ते ६ महिन्यांचे आहे त्यांना लगेच तिसरा हप्ता मिळणे अपेक्षित आहे.
(सर्व शासकीय व सार्वजनिक उपक्रमातील (केंद्र व राज्य) कर्मचारी यांना सहवेतन मातृत्व रजा मिळत असल्यामुळे त्यांना या योजनेतून वगळण्यात आले आहे.)

योजनेचा लाभ मिळण्यासाठी गरोदर स्त्रिया आणि स्तनदा माता यांची आंगणवाडीत नोंदणी होणे अत्यंत गरजेचे आहे. त्यांनी स्वतःचे बँक किंवा पोस्ट ऑफिस मध्ये खाते उघडणे गरजेचे आहे. तरच खालील प्रमाणे तीन टप्प्यात एकूण चार हजार रुपये मिळतील. ही रक्कम संबंधित स्त्रीच्या बँक किंवा पोस्ट खात्यात जमा करण्याची जबाबदारी बाल विकास प्रकल्प अधिकारी यांची आहे.

१. पहिला टप्पा - गरोदरपणाची नोंदणी झाली आणि ६ महिने पूर्ण झाल्यानंतर रु. १५००/- इतकी रक्कम, बाल विकास प्रकल्प अधिकारी यानी आंगणवाडी सेविकेमार्फत बँक किंवा पोस्ट खात्यात जमा करावी.
२. दुसरा टप्पा - बालकाच्या जन्माच्या ३ महिन्यांनंतर बालकाचे लसीकरण झाल्याच्या आणि नियमितपणे स्तनपान होण्याच्या अटीवर रु. १५००/- जमा करावी.
३. तिसरा टप्पा - बालकाच्या जन्माच्या ६ महिन्यांनंतर लसीकरण व स्तनपान होण्याच्या अटीवर रु. १०००/- खात्यात जमा करावी.

या योजनेअंतर्गत आंगणवाडी सेविकेस रु. २००/- आणि मदतनीस यांना प्रति लाभार्थी रु.१००/- इतका प्रोत्साहन भत्ता मंजूर करण्यात आला आहे. मात्र हा भत्ता मिळण्यासाठी आंगणवाडीच्या कार्यक्षेत्रातील सर्व गरोदर महिला व स्तनदा मातांची नोंदणी होणे गरजेचे आहे. विशेषतः शेतमजूर, ऊस तोड कामगार स्त्रिया, बांधकाम मजूर, विटभट्टी कामगार स्त्रिया, स्थलांतरीत कामगार आणि दलित स्त्रिया अशा सर्व दुर्लक्षित स्त्रियांना या योजनेची माहिती आणि फायदा मिळणे गरजेचे आहे.

संदर्भ : महिला व बालविकास विभाग, महाराष्ट्र शासन

महिला आर्थिक विकास महामंडळ

गृहनिर्माण भवन, पोटमाळा, बांद्रा पूर्व, मुंबई - ४०० ०५१
दूरध्वनी : (०२२) २६५९१६२९ / २६५९०५७४ / २६५९१८६६
mavim.ho@gmail.com, www.mavimindia.org

वाचकांसाठी संपर्काचा पत्ता : तथापि ट्रस्ट,

रेणूप्रकाश अ, तिसरा मजला, ८१७ सदाशिव पेठ, पुणे-३०
(०२०) २४४३११०६ / २४४३००५७
tathapi@tathapi.org, www.tathapi.org

मुद्रक : संस्कृती डिझायनर्स आणि प्रिंटेर्स

अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक, संपादक मंडळ किंवा प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.